

Državni izpitni center

JESENSKI IZPITNI ROK

FILOZOFIJA

NAVODILA ZA OCENJEVANJE

Sreda, 28. avgust 2019

SPLOŠNA MATURA

IZPITNA POLA 1**Ocenjevalna shema za komentar besedila (0–22 točk)**

Navedeni opisi v shemi ustrezajo večjemu delu komentarjev, vendar je treba upoštevati, da posamezni komentarji lahko vsebujejo lastnosti z različnih ravni. V takšnem primeru je treba presoditi, kateri element oziroma lastnost prevladuje v odgovoru kot celoti.

Točke	Merila
0–10	Odgovor ne zadošča
0	Popolnoma nerelevanten odgovor, če je že najti kaj relevantnega, gre za naključje. Očitno je, da kandidat dela ne pozna.
1–4	Odgovor je nerelevanten, toda v njem je kljub temu najti kakšen element razumevanja, ki je lahko posledica parafraze besedila ali poskusa odgovoriti na vprašanja. Očitno je, da kandidat dela ne pozna oziroma pozna le nekaj naključnih fragmentov.
5–7	Odgovor je kratek in fragmentaren, vendar vsebuje elemente, ki so povezani z obravnavanim besedilom. Največkrat gre za delce vednosti oziroma splošno obnavljanje celote dela in brez povezave z vprašanji iz navodil.
8–10	Komentar deloma že ima zaokroženo zgradbo, vendar v odgovoru prevladuje fragmentarnost; razvitih je nekaj ustreznih poudarkov, vendar je poznavanje dela zelo šibko, brez jasne navezave na vprašanja iz navodil, običajno je najti še veliko nerelevantnosti. Poznavanje dela ima resne pomanjkljivosti.
11–13	Zadostno
	Odgovor je že esejističnega tipa (zgradba, celovitost, zaključenost). Probleme, ki jih odpira odlomek, kandidat razume omejeno in površno, lahko tudi napačno. Kandidat le deloma ali tudi ne odgovori na vprašanja iz navodil, vendar se odgovor že nanaša na dani odlomek, lahko kot preprost opis filozofskega problema, lahko posredno kot obnova celotnega dela, najti pa je še precej nerelevantnosti. Kandidat uporabi nekaj ustreznih pojmov, vendar brez analize. Če kandidat poskuša z argumentacijo, je ta pomanjkljiva. Kandidat delo pomanjkljivo razume na najosnovnejši ravni.
14–16	Dobro, a omejeno
	Odgovor ima dobro strukturo in je brez večjih preskokov v izpeljavi. Kandidat odgovori na dana podvprašanja, morda ne na vsa enako izčrpno in relevantno. Poznavanje dela je brez večjih pomanjkljivosti in na osnovni ravni kandidat delo večinoma razume. Toda opisi in razlage so še slabo razviti; kandidat sicer poskuša analizirati nekatere pojme, morda vzpostavi nekaj povezav med njimi, vendar analizo pogosto nadomešča opis in povzemanje ali parafraziranje trditev iz komentiranega besedila. Kandidat delo pozna in vsebinsko odgovori na vprašanja.
17–19	Prav dobro, a z manjšimi pomanjkljivostmi
	Odgovor ima dobro strukturo, napake v izpeljavi so možne, a ne prevladujejo. Kandidat obširno odgovori na dana podvprašanja, iz česar je razvidno, da delo dobro pozna in razume; razlaga in argumentacija sta jasni in razumljivi, temeljni pojmi so opredeljeni. Še vedno je mogoče najti kako nerelevantnost in neutemeljeno trditev, še so mogoče nejasnosti, vendar pa so na tej ravni to bolj obrobne pomanjkljivosti. Kandidat delo dobro pozna ter v odgovorih dobro razloži in razčleni temeljne probleme odlomka in dela.
20–22	V glavnem odlično
	Naloga ima dobro strukturo, jasno in koherentno izpeljavo, skozi katero kandidat skladno in vsebinsko izčrpno odgovori na vsa dana podvprašanja. Značilni sta analiza pojmov in razvita pojmovna mreža. Kandidat ima zelo dober pregled nad celotnim delom in ga komentira s pojmovnim aparatom iz besedila. Lahko tudi vstopi v dialog z avtorjem dela ter razvije in utemelji svoja stališča. Avtorja morda tudi obravnava širše z vidika filozofske tradicije. Seveda je treba upoštevati starost kandidatov in dejstvo, da so se s filozofijo ukvarjali samo eno leto. Kandidat delo zelo dobro razume, temeljito odgovori na vsa podvprašanja in ponekod celo vstopi v dialog z avtorjem.

Dodatna navodila za komentar besedila

Gre samo za okvirna navodila, kandidat se sam odloči, kako bo strukturiral svoj komentar in kako bo razporedil odgovore na vprašanja.

Naloga	
1	<p>Platon: Država</p> <p>Besedilo predhodi vrhuncu dela, v katerem Platon s prisposodobami o soncu, črti/daljici in votlini strne svoje prejšnje ugotovitve glede razlike med mnenjem in vedenjem, resničnim in navideznim bivanjem, različnimi zmožnostmi duše, prav tako pa zaradi relativnosti zavrne užitek kot dobro. Naloga kandidata je umestiti odlomek v kontekst delitve na dve področji realnosti, vidni in miselni svet, ki jima ustrezata mnenje in spoznanje, ter razložiti, zakaj je dobro težko spoznatno in kakšno funkcijo ima v Platonovi gnoseologiji in ontologiji, kar pomeni, da morajo razložiti nauk o idejah kot inteligibilnih bitnosti, ki so razvrščene v hierarhijo z idejo dobrega na vrhu.</p>

Naloga	
2	<p>Aristotel: Nikomahova etika</p> <p>Odlomek je ključno mesto Nikomahove etike, v katerem Aristotel opredeli najvišje dobro. V uvodu naj bi kandidati pojasnili, kako je Aristotel prišel do te trditve prek razlage hierarhije smotrov, ki nujno vodijo h končnemu smotru, najvišjemu dobremu, ki je po mnenju večine ljudi srečnost. Kandidati morajo v nadaljevanju razložiti Aristotelov nauk o vrlinah, povezavo med nravstveno vrlino, ki pokaže smoter, predmet želje, in razumsko vrlino, pametnostjo, ki premisli željo in poišče pot do tega smotra. Na koncu morajo kandidati izraziti, katera dejavnost je v skladu z najboljšo in najpopolnejšo vrlino. To je najvišja oblika srečnosti – razglabljanje ali filozofiranje. Ob tem Aristotel ves čas trdi, da srečnost oz. najvišje dobro ni v uživanju. Je pa vsako dobro delovanje nujno povezano z uživanjem, saj kdor ne uživa ob dobrih dejanjih, ne more biti dober.</p>

Naloga	
3	<p>Descartes: Meditacije</p> <p>Metoda dvoma v prvi meditaciji privede Descartesa do dvoma o čutnem spoznanju. Ker je spoznavanje teles, tudi našega lastnega, povezano s čutnim spoznanjem, metoda dvoma privede do tega, da sta zunanji svet in naše lastno telo postala dvomljiva. Zanesljivo spoznanje je vse bolj odvisno od miselnih procesov, območje gotovosti pa se v izpeljavi omeji na lastni jaz, se pravi na mislečo stvar, toda še ta je gotova le takrat, ko se misli. Metoda dvoma tako privede do primata mišljenja nad čutili, človek sam pa razpade na dvoje: na gotovi cogito in na telo, ki je od misleče substance povsem različna bitnost.</p>

Naloga	
4	<p>Nietzsche: H genealogiji morale</p> <p>Vrednost morale nasploh je po Nietzscheju v pospeševanju človeške blaginje. Modernega človeka vidi kot dekadentnega, izrojenega, nazadujočega, vzrok za tako nesrečno stanje pa najde v zahodni morali, ki da se je izpela, razvrednotila, izrodila, ker je njeno bistvo zanikovanje življenja in ne pospeševanje: v njej gre za reaktivno vrednotenje šibkih, ki je prevladalo z vzponom krščanstva, nasproti temu pa stoji predhodno aktivno vrednotenje močnih. Gre za dve perspektivi, ki ju vpelje pri obravnavi morale. Perspektivizem – poleg zgodovine, psihologije, etimologije, v danem odlomku pa postavi, da bi kar vse znanosti morale biti na voljo filozofovi raziskavi problema vrednot – je metoda, ki jo v drugi razpravi uporabi pri kazni, v tretji pa ji da osrednje mesto v raziskavi asketskega ideala. Naloga kandidata je razložiti to metodo.</p>

IZPITNA POLA 2

Ocenjevalna shema za esej (0–22 točk)

Navedeni opisi v shemi ustrezajo večjemu delu esejev, vendar je treba upoštevati, da posamezni eseji lahko vsebujejo lastnosti z različnih ravni. V takšnem primeru je treba presoditi, kateri element oziroma lastnost prevladuje v eseju kot celoti.

Točke	Merila
0–10	Odgovor ne zadošča
0	Popolnoma nerelevanten odgovor, če je že najti kaj relevantnega, gre za naključje.
1–4	Odgovor je le skiciran, ne daje pomembnejših elementov, ki jih zahteva vprašanje, je fragmentaren in večinoma nerelevanten. Gre za postavljanje miselnih fragmentov enega ob drugega, ne pa za povezano besedilo. Poznavanja filozofskih vsebin, povezanih s problemom iz naslova, ni.
5–7	Odgovor je fragmentaren, vendar daljši, morda deloma zaokrožen, kandidat ne pozna filozofske problematike izbranega naslova, zato odgovarja s pomočjo zdravega razuma in splošne razgledanosti.
8–10	Odgovor je fragmentaren, če pa ima zaokroženo zgradbo, je polna miselnih preskokov. Poznavanje in razumevanje danega problema je zelo omejeno, običajno skrčeno na nekaj nerazvitih, zgolj navrženih relevantnih poudarkov, ki so obrobni in kombinirani s splošno razgledanostjo kandidata. Kandidat skorajda ne uporablja ustrezne filozofske terminologije. Njegove trditve so pogosto tudi nenatančne in napačne. Za odgovor je tipično obnavljanje drobcev najbolj elementarne snovi ter ponavljanje enega in istega.
11–13	Zadostno
	Gre za daljše in razmeroma celovito besedilo (meja ni trdna, a odgovori z manj kakor 600 besedami so večinoma prekratki za zadovoljivo obravnavo problema). Odgovor je esejističnega tipa (zgradba, celovitost, zaključenost), vendar sta uvod in/ali zaključek slabo razdelana, prisotni so tudi preskoki v izpeljavi. Problem, ki ga zastavlja vprašanje v naslovu, kandidat razume zelo poenostavljeno. Nerelevantnosti so še očitne, toda odgovor se že nanaša na vprašanje. Kandidat uporabi nekaj relevantnih pojmov, vendar jih ne analizira. Naloga je večinoma opisna, če pa kandidat argumentira, je argumentacija skromna, površna in pogosto nejasna; naloga kaže zgolj najbolj osnovno seznanjenost s filozofsko problematiko in omejeno razumevanje, uporabljena terminologija in jezik le delno ustrezata filozofski obravnavi problemov. Odgovor kot celota se opira na obnavljanje najbolj splošno znanih dejstev in argumentov, večkrat pa je najti tudi napačne trditve. Zato je odgovor le zelo poenostavljena predstavitev in rešitev problema. Se pa kandidat večinoma že giblje na najosnovnejši ravni razumevanja in razlage problema.
14–16	Dobro, a omejeno
	Odgovor ima najmanj 600 besed, njegova zgradba je dobra; uvod razloži ali vsaj nakaže problem, sklep se nanaša na problem, lahko je tudi izpeljan iz naloge. Razčlenjenost na odstavke je ustrezna, a lahko so prisotni preskoki v izpeljavi. Problem, ki ga zastavlja naslov, kandidat razume, kar mu omogoči pregled nad celoto odgovora. Uporablja osnovno in za problem večinoma relevantno filozofsko terminologijo. Vendar so pojmi največkrat uporabljeni kot samoumevni, njihova analiza je obrobna, prav tako povezanost z drugimi relevantnimi pojmi. Kandidat opis in razlago poskuša dopolniti z argumenti, vendar gre največkrat za obnovo le delno razumljenih argumentov. Kandidat pa se že zaveda, da je argumentacija pomemben del odgovora, zato predstavi več pogledov na problem. Esej izraža dobro seznanjenost z ustrezno filozofsko problematiko, kar se kaže v dovolj obširni predstavitvi posameznih pogledov, vendar jasno razumevanje danega problema, argumentacija in analiza relevantnih pojmov še nista v ospredju.

17–19	Prav dobro, a opazne pomanjkljivosti
	<p>Esejistična zgradba je dobra. Uvod razloži problem, sklep je praviloma izpeljan iz jedra, odstavki so smiselno zaokrožene celote, preskoki v izpeljavi so redki. Problem iz naslova kandidat dobro razume. Uporabljeni pojmi so skoraj zmeraj relevantni in zadoščajo za smiselno obravnavo problema, kandidat se zaveda nujnosti analize pojmov in argumentacije. Nasploh v eseju oboje prevladuje pred povzemanjem stališč. Argumentacija je večinoma dobra in je posledica samostojnega premisleka. Vendar so lahko nekateri argumenti še pomanjkljivi, nasprotna stališča in protiargumenti pa ponekod niso primerno ali pa sploh niso predstavljeni, nekateri temeljni pojmi so lahko predstavljeni kot samoumevni. Terminologija in jezikovno izražanje sta primerna.</p> <p>Iz odgovora je razvidna zelo dobra seznanjenost s filozofskimi problemi, tudi njihovo dobro razumevanje, čeprav je še mogoče zaslediti pomanjkljivosti v znanju, razumevanju in argumentaciji. Kandidat se že pretežno giblje na abstraktni ravni razmisleka in abstraktno večkrat povezuje s konkretnim.</p>
20–22	Zvečine odlično
	<p>Poglobljen in argumentiran odgovor na vprašanje z analizo pojmov in razvito pojmovno mrežo, z jasno in koherentno linijo argumentacije, ki upošteva tudi protiargumente. Uvod in zaključek sta jasna in jedrnata, z dobro formuliranim problemom oziroma njegovo rešitvijo. Izpeljave in utemeljitve so skladne in povsem jasne, odlomki so zaokrožene celote in so med seboj zelo dobro povezani. V naslovu zastavljeni problem kandidat poglobljeno razume, kar izrazi s poglobljeno analizo pojmov, bogato pojmovno mrežo, lahko pa se že zaveda meja svoje argumentacije (vendar to ni nujno). Včasih stopa v filozofski dialog z zagovorniki drugačnih stališč in kaže tudi osebni odnos do filozofskih problemov, kar je že plod samostojnega razmisleka. Esej kaže zelo dobro splošno seznanjenost s filozofskimi problemi in njihovo zelo dobro razumevanje. Terminologija in jezikovno izražanje sta bogata in ustrezna.</p> <p>Kandidat se že zanesljivo giblje na abstraktni ravni razmisleka in pogosto povezuje abstraktno s konkretnim. Esej še lahko ima kakšno pomanjkljivost, toda pri ocenjevanju je treba upoštevati starost kandidatov in dejstvo, da so se s filozofijo ukvarjali samo eno leto.</p>

Dodatna navodila za esej

Navodila so le okvirne smernice: kandidat lahko napiše vsebinsko povsem drugačen esej, če ga le smiselno poveže z naslovnim problemom.

Vprašanje stvarnosti

Naloga	
1	Razpravljajte o trditvi: Zavest oziroma duša je posledica kemijskih in fizikalnih dogodkov/procesov, in ko telo umre, izgine tudi zavest.
	Trditev bi zagovarjal monist duha in telesa oziroma fizikalist. Kandidati morajo predstaviti argumente za monizem (fizikalizem) ter argumenta za dualizem duha in telesa. Prav tako lahko predstavijo težave (kritike) enega in drugega stališča. Uvedejo lahko različne avtorje, denimo Descartesa ipd.

Naloga	
2	Razpravljajte o trditvi: Če bi bili nesmrtni, bi bilo naše življenje nesmiselno, saj mu šele smrt podeljuje smisel.
	Vprašanje smisla življenja se zastavi, ko se zavemo svoje časnosti, smrtnosti, omejenosti. Naloga kandidata je, da razmisli o trditvi s filozofemi eksistencialistov, recimo Heideggerjevo opredelitvijo človeka kot biti-za-smrt ali starejšimi avtorji, in poišče dobre argumente za ali proti naslovni trditvi.

Naloga	
3	Razpravljajte o trditvi: Nekateri so prepričani, da nam vlada usoda. V bistvu imajo prav, če bi namreč poznali vse zakonitosti v vesolju, bi nam postalo jasno, da se o ničemer ne odločamo svobodno.
	Trditev zastavlja vprašanje svobodne volje, natančneje, zagovarja radikalno libertaristično stališče, se pravi, da je človek vedno že svoboden dejavnik v vesolju in zato odgovoren za svoje izbire. Kandidati morajo znati predstaviti libertaristično stališče, pri čemer lahko natančneje razložijo in argumentirajo Sartrovo stališče, ki ga nato primerjajo s kritikami in nasprotnimi stališči: determinizmom in mehkim determinizmom. Prav tako lahko kritizirajo Sartrovo pojmovanje slabe vere.

Vprašanje spoznanja

Naloga	
4	Razpravljajte o trditvi: Znanje ne raste z nedvoumnim sklepanjem na podlagi izkustva, temveč s serijo ugibanj in ovržb, s postavljanjem in zavračanjem hipotez.
	Trditev se nanaša na vprašanje o gotovosti in načinih znanstvenega sklepanja o empiričnih pojavih. Kandidati lahko primerjajo verifikacijo in falzifikacijo, induktivno metodo in falzifikacionizem, pa tudi empirizem in racionalizem, če je mogoče trditi, da spoznanje ne raste samo po empirični poti.

Naloga	
5	Razpravljajte o trditvi: Zunanjega sveta ne moremo spoznati, o njem lahko samo ugibamo.
	Če v epistemologiji izhajamo iz subjekta, lahko zapademo v solipsizem. Naloga kandidata je pokazati, zakaj se to zgodi in kako to pozicijo preseči. Naslova se lahko kandidati lotijo skozi racionalizem ali empirizem in pokažejo, kako sta Descartes in Berkeley rešila to zagato. Druga možnost je seveda Kant.

Naloga	
6	<p>Razpravljajte o trditvi: Resnica ni prav nič odvisna od števila ljudi, ki so o njej prepričani.</p> <p>Je temelj resnice večinsko prepričanje ali morda skladnost misli in stvari, koherenca izjav, korist, je posledica argumentativnega konsenza, so teme, ki jih odpira teza. Je nemara relativna, če drži, da je odvisna od števila prepričanih o njej.</p>

Vprašanje morale

Naloga	
7	<p>Razpravljajte o trditvi: Še preden storimo neko dejanje, lahko z gotovostjo izračunamo njegovo vrednost in to, ali ga je dobro storiti.</p> <p>Izračun srečnosti, kot ga opredeli Bentham, naj bi omogočal posamezniku izračunati, ali se mu dejanje sploh splača storiti. Vendar ima tako stališče svoje pomanjkljivosti, na katere opozori Mill. Poleg te pa so utilitarizmu očitali še druge pomanjkljivosti.</p>

Naloga	
8	<p>Razpravljajte o trditvi: »Si fueris Romae, Romano vivito more.« (Ko si v Rimu, deluj po rimskih navadah.) Morala ni ena sama.</p> <p>Izhodiščna trditev usmerja v premislek o moralnem relativizmu. Trditev, da morala ni ena sama, nakazuje obstoj različnih moral, ki so kulturno in družbeno pogojene. Zato se z menjavo okolja od posameznika pričakuje tudi delovanje v skladu z navadami novega okolja. Temu bi seveda nasprotovali moralni avtonomisti, saj učijo, da morala ne izvira iz okolja, temveč iz našega uma. Zato naj bi bila morala univerzalna.</p>

Naloga	
9	<p>Razpravljajte o trditvi: Dobro življenje je hkrati moralno življenje.</p> <p>Trditev usmerja kandidate v razmislek, ali si pojma dobro življenje, ki vključuje odnos do samega sebe, in moralno življenje, v katerem se izraža naš odnos do drugih, nasprotujeta. Aristotel je na primer trdil, da dobro živeti pomeni tudi biti dober do drugih. Temu bi seveda vsaj delno oporekali moralni egoisti.</p>

Posameznik in skupnost

Naloga	
10	<p>Razpravljajte o trditvi: Tehtno politično odločanje zahteva obilico strokovnega znanja, tega pa večina volivcev ne premore, zato je demokracija slaba politična ureditev.</p> <p>Trditev prinaša kritiko demokracije, ki se opira na dejstvo, da volivci niso strokovnjaki. Kandidati lahko izhajajo iz Platonove kritike demokracije in jo zavrnejo. Demokracijo pa lahko branijo, če dovolj natančno razvijejo obe obliki demokracije – posredno in neposredno – in pokažejo, da nobena ne izključuje uveljavljanja strokovnih mnenj, kadar so ta nujna.</p>

Naloga	
11	<p>Razpravljajte o trditvi: Absolutna monarhija, ki jo imajo nekateri za edino primerno vladavino, krši načela družbene pogodbe.</p> <p>Trditev ponavlja misel J. Locka in njegovo utemeljevanje družbene pogodbe v obliki parlamentarne demokracije, saj nas le ta oblika vladavine varuje bodisi pred negotovostmi naravnega stanja bodisi pred negotovostmi tiranske oblasti. V trditvi je prav tako implicitno vsebovana ideja negativne svobode kot svobode od naravnega stanja ali tiranije. Kandidati lahko tako naslov interpretirajo na različne načine – kot razpravo o demokraciji, kot najprimernejši obliki oblasti, kot premislek o svobodi (negativni, pozitivni) ali kot premislek o družbeni pogodbi.</p>

Naloga	
12	Razpravljajte o trditvi: Čeprav se zdi, da kazen zločincu predvsem nekaj odvzame, ga prav ta ukrep obravnava kot svobodno osebo s človekovimi pravicami.
	Trditev se nanaša na širše vprašanje pravičnosti kaznovanja in nato na vprašanje, kakšno ravnanje s prestopniki je bolj upravičeno. Pri premisleku o vprašanju se lahko kandidati naslonijo na dve stališči: tisto, ki meni, da je kaznovanje moralno napačno (nepravično), bodisi ker ničesar ne reši bodisi ker je enako krivično kakor prestopništvo, in tisto, ki meni, da šele kaznovanje v skladu z zakoni ohranja dostojanstvo in svobodo ljudi, pa čeprav so ti prestopniki.

Filozofija religije

Naloga	
13	Razpravljajte o trditvi: Moder človek k Bogu zgolj moli, kajti zaveda se, da o njem ni mogoče razumno govoriti. Torej nista mogoči ne filozofija ne teologija kot govorici o Bogu.
	Z analizo trditve kandidat premisli, katera od treh možnih govoric o Bogu, to so analogna, pozitivna ali negativna, je zanj najbolje utemeljena. Naslov trdi, da o Bogu ni mogoče razumno govoriti, temveč je mogoče z njim imeti osebni odnos z molitvijo. Lahko pa seveda kandidat zagovarja tezo, da moder človek v molitvi čaka na neposreden stik z mističnim doživetjem in ga nobena od govoric ne zadeva.

Naloga	
14	Razpravljajte o trditvi: Sveto predpostavlja religijo in ni njen izvor.
	Naloga kandidata je premisliti koncept svetega in njegov nasprotni pojem profanega glede na religijo. Nekateri teoretiki menijo, da sveto predhodi religiji in je njeno razvojno izhodišče, drugi pa menijo, da je razlikovanje med svetim in profanim sestavina religije oz. njena posledica. Ali pa je tudi nujna sestavina religije?

Naloga	
15	Razpravljajte o trditvi: Če Bog ne more povzročiti zla, potem ni vsemogočen.
	Trditev se nanaša na dve od tradicionalnih lastnosti Boga, ki je med drugim absolutno dobro in vsemogočno bitje, kar pripelje do paradoksa. Naloga kandidata je analizirati koncept Boga in pokazati, kako je mogoče odgovoriti na to dilemo, recimo, da je nekaj zlo le s človeškega zornega kota, ne pa božjega ipd.